

Antti Malinen & Tuomo Tamminen: *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa*. Helsinki. Gaudeamus 2022. 496 s.

Lapsuutta on pyritty ottamaan haltuun kautta historian sivun. Moderni yhteiskunta synnytti kasvatustutkimukset, joiden tavoitteena oli sosiaalista lapset kulloiseenkin todellisuuteen. Samalla synnyttiin huolipuhetta villistä, holtittomasta ja kurittomasta nuorisosta. Vielä 1960- ja 1970-luvuilla lapsiin ja nuoriin kohdistunut sosiaalinen kontrolli oli voimakasta. Jälkimoderniin yhteiskuntaan siirtyminen johti monestakin syystä lasten ja aikuisten välisten suhteiden muutoksiin. Uudessa lapsuustutkimuksessa varttuva sukupolvi onkin nähty aktiivisina oman elämänsä muokkaajina. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei lapsista ja nuorista tulisi olla huolissaan. Uusi aika on tuottanut uusia murheita ja haasteita, joihin tulisi suhtautua täydellä vakavuudella.

Lapsuutta määriteltessään aikuissukupolvi on pyrkinyt saamaan jälkikasvun organisoitujen toimintojen piiriin olipa sitten kyse oppilaitoksista tai harrastusjärjestöistä. Lasten ja nuorten omaehtoinen tekeminen koettiin jopa vaaralliseksi, sillä tällöinhän he eivät olleet aikuisten valvovan silmän alla. Myös lapsuuden tutkiminen keskittyi huomattavalta osin aikuisten

---

organisoiden toimintojen tutkimiseen. Tällöin kaverisuhteet ja niiden merkitys saattoivat jäädä tutkijoiden kiinnostuksen ulkopuolelle.

Antti Malisen ja Tuomo Tammisen teos *Leikitäänkö – Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa* tuo merkittävän lisän suomalaislapsiin kohdistuvaan historiatutkimukseen. Tutkijat rajaavat tarkastelunsa lähinnä 5–15-vuotiaisiin lapsiin tunnistuen ikärajan ongelmallisuudesta. Elävässä elämässä kaveriporukoiden koostumus ei noudata tutkijoiden tekemää ikärajausta. Aineistojen läpikäynnissä on hyödynnetty suhteellisen vapaamuotoista teemoittelua ja tyypittelyä. Teemat on konstruoitu laajaa muistitietoaineistoa – useiden satojen eri-ikäisten suomalaisten muisteluja – lukien. Tyypittelyssä on puolestaan hahmotettu, millaiset lapsuuden ja vertaissuhteiden kokemukset ovat olleet tunnusomaisia kullekin aikakaudelle. Lisäksi tutkijat tekivät 18 tutkimushaastattelua, joissa paneuduttiin yksittäisiin teemoihin ja yksilöiden kokemuksiin mahdollisimman tarkasti. Yleistettävään tietoon ei edes pyritty, vaan haastattelujen tuottaman informaation tehtävänä oli elävöittää ja havainnollistaa muista aineistoista esille tulleita ilmiöitä.

Tutkijoiden tekemät menetelmälliset valinnat ovat tuottaneet kirjan rakenteen. Kaverisuhteita tarkastellaan neljässä pääluvussa. Ensimmäinen ajanjakso sijoittuu 1900-luvun alusta vuoden 1921 oppivelvollisuuslakiin. Toinen jakso ulottuu sotien jälkeiseen aikaan. Kolmannen jakson ytimessä ovat suuret ikäluokat tekemisineen ja aikuisten heihin kohdistamine huolipuheineen. Lapsuus lähiöissä on neljännen luvun otsikko. Luvussa osoitetaan lapsuuden muuttunut asema. Uusina ilmiöinä nostetaan esiin muiden muassa koulukiusaaminen, sukupuolinen suuntautuminen ja perinteisten auktoriteettiasetelmien purkautuminen. Jälkisanoina kurkistetaan myös uuden vuosituhannen todellisuuteen.

Historian jaksottaminen on aina tulkintaa ja siten myös haasteellista. Erityisen hankalaa jaksotusten tekeminen on lapsuustutkimuksessa, sillä varttuva sukupolvihan on tietyllä tapaa jatkuvan muutoksen tilassa. Rajavuoden asettaminen esimerkiksi vuoteen 1921 eli oppivelvollisuuslain voimaantulovuoteen on sikäli ongelmallista, että normistojen muutosten

seuraukset näkyvät viiveellä. Toki lainsäädännölliset muutokset käyvät osoituksiksi aikuissukupolven määrittelyissä tapahtuneista muutoksista, millä voidaan perustella muutoksia sukupolvisuhteissa. Toisaalta 1920-luvun lasten asemaan vaikuttivat sisällissodan pitkät varjot.

Teoksen kirjoittajat ilmoittavat lähteneensä hakemaan vastauksia kysymyksiin, millaisia ilmiöitä, muutoksia ja jatkumia lasten kaverisuhteisiin ja yleisemminkin suomalaiseen lapsuuteen on liittynyt. Muuttuvat yhteiskunnalliset olot ja arvot sekä vaihtuvat lapsuus- ja kasvatuskäsitteet ovat osaltaan luoneet ne kehukset, joissa kaverisuhteita on synnytetty. Muutoksiahan vuosisataan on mahtunut: sotia, jälleenrakennusta, lamoja, maaseudun tyhjeneminen ja kaupungistuminen. Yhteiskunnallisilla muutoksilla tutkijat selittävät kaverisuhteiden muotoutumista. Kriittisesti voisi arvioida, että jossakin määrin suurilla muutoksilla selitetään liiksikin lasten yhteisöllistä toimintaa. Erilaisessa yhteiskunnallisessa luokka-asemassa olleita lapsia olosuhteet ovat kohdelleet kovin poikkeavasti.

Tutkimusaineistona hyödynnetystä muistitiedosta nostetaan esiin niitä tulkintoja, joilla ”entiset lapset” ovat paikantaneet asemaansa. Tekstilainaukset ovat elämänmakuisia ja nostavat esiin sitä kokemuksellisuutta, johon tukeutuen muistelijat ovat tehneet yhteisöllisiä tulkintoja. Kiinnostavalla tavalla lapsuuden kokemusten kautta havainnollistuu yleisempikin suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenne. Etenkin vanhempien sukupolvien muisteluissa köyhyyden tuntemukset ovat riipaisevia. Sisällissodan jälkeen 25 000 lasta, jotka jäivät orvoiksi tai ilman huolenpitoa, tunnistivat asemansa. Elämänpolun alkuvaiheet olivat usein sangen ohdakkeiset. Lukuisista muisteluista selviää myös opettajakunnan asettuminen valkoisen Suomen rintamaan.

Teoksen kirjoittajat ovat perehtyneet myös tehtyyn lapsuustutkimukseen. Mukaan mahtuvat muun muassa Matti Koskenniemen koululuokkatutkimukset, Rafael Helangon tutkimukset turkulaisista poikasakeista sekä sak-salaissosiologi Thomas Ziehen 1990-luvun alun pohdinnat uudesta nuorisosta. Selväksi tulee sekin, että tutkijoiden kiinnostus suuntautui pitkään ainoastaan poikiin. Yhtenä harvinaisuutena Helanko tutki 9–21-vuotiai-

den tyttöjen pienryhmiä julkaisten vuonna 1960 selvityksen havainnoistaan. Varsinaisesti suomalainen tyttö tutkimus käynnistyi pontevasti vasta 1980-luvulla. Tämä on sikäli merkittävää, että tutkimuksen kohdistuessa korostuneesti poikien todellisuuteen tytöt ja heidän tekemisensä tulivat sivuutetuiksi. Näinhän sitä sukupuolirooleja on tuotettu. Yleisempääkin yhteiskuntatutkimusta on hyödynnetty hyvin. Esimerkiksi sosiologi Matti Kortteisen klassikkotutkimukseen *Lähiö* tukeudutaan selitettäessä perheiden keskinäisen dynamiikan muutoksia siirryttäessä lähiö-Suomeen.

Kirjassa on kyse myös aikuisten ja lasten välisistä alati muuttuvista suhteista. Lapsiin kohdistuneen sosiaalisen kontrollin muutokset tulevat näkyviksi. Niille, jotka arvelevat asioiden olleen ennen auvoisemmin, teos on hyödyllistä luettavaa. Lastensuojelussa ja yleisemminkin lasten turvallisuuden lisäämisessä otettiin 1900-luvulla merkittäviä edistysaskeleita. Tämä näkyy muun muassa tapaturmatilastoissa.

Vuosisadan aikana lapsuuden kaverisuhteisiin vaikuttaneiksi suuriksi tekijöiksi Malinen ja Tamminen esittävät varttuvan sukupolven lisääntyneen vapaa-ajan, kaupungistumisen myötä lisääntyneet lasten keskinäiset kontaktit sekä aikuisten muuttuneet asenteet lapsuutta kohtaan. Omissa sosiologia pohdintoissani olen arvioinut sosiologia instituutioiden historiallisia muutoksia. Näyttäisi nimitäin siltä, että aikuisuuteen kuljettaessa kodin, koulun ja harrastusjärjestöjen soseeristaminen on ohentunut. Sen sijaan lapsi- ja nuorisokulttuurien merkitys elämänvalinnoissa on lisääntynyt. Juuri nämä kulttuurit johtavat elämäntyyliin valintoihin, jotka saattavat kaikenlaisesta reflektiivisyydestä huolimatta olla hyvinkin pysyviä. Tämä kannattaisi pitääkin mielessä, kun ryhdytään tutkimaan kaverisuhteita ja niiden muotoutumista 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa.

Leikitäänkö-teos on hallittu kokonaisuus suomalaislasten kaverisuhteista. Kirjan parasta antia on lapsuuden näkeminen osana mittavia yhteiskunnallisia muutoksia sekä alati uusiutuvina sukupolvisuhteina. Kirjoittajat päättävät teoksena toteamukseen, että ”yhteenkuuluvuuden ja arvostetuksi tuleminen tunteet eivät ole muuttuneet 120 vuodessa mihinkään”.

Kirjaan valitut valokuvat havainnollistavat lapsuuden vaurastumista ja elämäntyyliin muuttamista.

Yleisesityksenä Malisen ja Tamminen teos avaa latua kaverisuhteiden intensiivisemmälle tutkimiselle. Monet kirjan ilmiöt ovat olleet pitkään olemassa, mutta muuttaneet muotoaan. Esimerkiksi käyvät vaikkapa kiusaamisen tai väkivallan ilmentymät. Hyvän lapsuuden käsittekin on määritelty ja määritellään edelleen uusiksi. Lapsuuden historian tunteminen on hyödyllistä kaikille alalla toimiville, ja ennen kaikkea tutkijoille.